

тво – це два принципово різних за сутністю соціуми (тоталітарний та посттоталітарний), які представлені своїми інституціями та ціннісно-нормативними системами. У таких умовах є всі об'єктивні чинники для зростання та розповсюдження девіантної поведінки.

Таким чином, нестабільне суспільство, яке трансформується, породжує зовнішні фактори, що впливають на репродукування відхилень: деформація соціальних норм, деформація соціальних інституцій, деформація ціннісних орієнтацій, маргіналізація та дезадаптація значної кількості індивідів. Але необхідно зазначити, що вибір засобів діяльності залежить від самої особистості, від системи її диспозицій, через які опосередковується зовнішній вплив. Тому девіантна поведінка обумовлена і внутрішнім фактором, яким виступає спосіб життя молодшої людини, на формування якого впливають тип та характер родинних відносин, система освіти, група друзів, засоби масової інформації.

Список використаних джерел

1. Бондарчук О. І. Психологія девіантної поведінки / О. І. Бондарчук. – К. : Міжрегіон. акад. упр. персоналом, 2006. – 88 с.
2. Гилинский Я. И. Социология девиантного поведения и социального контроля / Я. И. Гилинский // Социология в России. – М. : ИС РАН, 1996. – С. 485-514.
3. Демічева А. В. Проблеми девіантної поведінки молоді в умовах трансформації сучасного українського суспільства / А. В. Демічева. – Х., 2007.
4. Казымбетова Д. К. Девиантное поведение молодежи как объект социологического исследования / Д. К. Казымбетова. – Алматы, 2001. – 21 с.
5. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Р. Мертон. – К., 1996.

УДК 316.614-053.6

Ю.С. Бондар, викладач

Чернігівський державний інститут економіки і управління, м. Чернігів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ

Досліджуються методи подолання соціальної реабілітації дітей з адиктивною поведінкою, застосування напрацьованого досвіду сучасною педагогікою в організації виховного процесу, соціальної роботи, наголошується на його комплексному характері й обов'язковому врахуванні індивідуальних особливостей особистості.

Ключові слова: реабілітація, соціальна реабілітація, виняток.

Исследуются методы преодоления социальной реабилитации детей и молодежи с аддиктивным поведением, применение наработанного опыта современной педагогикой в организации воспитательного процесса, социальной работе, акцентируется на его комплексном характере и обязательном учете индивидуальных особенностей личности.

Ключевые слова: реабилитация, социальная реабилитация, исключение.

We investigate methods to overcome the social rehabilitation of children and young people with addictive behavior, the use of accumulated experience of modern pedagogy in the organization of educational process, social work, emphasizes its integrated nature and obligatory consideration of the individual characteristics of the person.

Key words: rehabilitation, social rehabilitation, exclusion.

Через несприятливі обставини з'являються різноманітні відхилення у соціалізації, що відображаються у прояві неадекватної поведінки і ставлення дітей та молоді до норм і вимог всієї системи суспільних відносин, в які включається людина на кожному етапі її становлення і розвитку.

Відхилення у соціалізації, за яких дезадаптація носить антисуспільний характер, що суперечить нормам моралі та права, має назву десоціалізації.

Питання соціального розвитку підростаючого покоління завжди було в центрі уваги науковців. Теоретичне підґрунтя для розв'язання такої проблеми розроблено у працях Б. Алмазова, Б. Ананьєва, П. Блонського, В. Кащенко, І. Кона, А. Макаренка, В. Сухомлинського, Д. Фельдштейна, Т. Шацького та ін. Питання соціальної дезадаптації вивчали Е. Александровський, С. Белічева, В. Каган, Н. Лусканова, В. Татенко та ін. Проблемам шкільної дезадаптації, її психологічним детермінантам, емоційним і соціально-психологічним чинникам присвячено праці Н. Вострокнутова, Н. Максимової, В. Трубникова, Г. Федоришина та ін.

Проблеми готовності особистості до самостійного життя знайшли своє відображення у працях А. Асмолова, Л. Виготського, С. Вершиніна, А. Петровського, К. Платонова, П. Решетнікова, С. Рубінштейна та ін. Проте, незважаючи на значну увагу педагогів, психологів, соціологів до процесу соціального становлення особистості, проблема дослідження питань соціальної реабілітації дезадаптованих старших підлітків потребує подальшого розроблення.

Метою цього наукового пошуку є дослідження етапів процесу соціальної реабілітації дезадаптованих старших підлітків та умов застосування окремих соціальних методів і прийомів, визначення основних напрямів реабілітаційного процесу.

Сім'я є одним з головних агентів, які суттєво впливають на всі сторони розвитку дитини, в тому числі на особливості її соціалізації. Більша частина засвоєного дітьми досвіду життя в родині переходить на підсвідомий рівень і визначає його подальше становлення як суб'єкта власного життя.

Сім'я являє собою своєрідну модель суспільства і зміни, що відбуваються в суспільстві, тягнуть за собою трансформації і в родині. Тому кризові явища, широко розповсюджуються в останні півтора десятиліття в українському суспільстві, не минули й приватне життя українців. Більшість українських сімей за цей період відчували всю гостроту і тяжкість низької соціальної ефективності економічних реформ, широкої комерціалізації всіх сторін життя, труднощів професійної реалізації, матеріального забезпечення. Це призвело до деформації інституту сім'ї, дезорганізації дитячо-батьківських стосунків і, як наслідок, зростання дитячої безпритульності. У відповідь на ці негативні зміни держава прийняла багато законів про основи системи профілактики бездоглядності й правопорушень неповнолітніх. Вони покликані сприяти створенню в 90-і рр. ХХ ст. соціально-реабілітаційним установам у роботі з соціально дезадаптованими дітьми та підлітками. До них відносяться:

- соціальні притулки;
- центри допомоги сім'ї і дітям;
- центри соціальної реабілітації неповнолітніх.

Серед таких установ Центр соціально-психологічної реабілітації дітей Чернігівського району села Хмільниця, досвід якого представлений нижче. Метою його створення є надання соціальної, психологічної, медичної, педагогічної допомоги сім'ї і, зокрема, дитині, що знаходиться в кризовій або близькою до цього ситуації. Центр призначений для тимчасового проживання дітей 3-18 років через:

- втрату дитиною сімейних, родинних зв'язків (внаслідок смерті батьків, відмови батьків від виконання своїх обов'язків);
- кризові, соціально небезпечні ситуації в сім'ї (жорстоке поводження з дитиною, алкоголізм батьків, важке матеріальне становище сім'ї тощо);
- відсутності нагляду за дитиною з боку дорослих.

Окреслене коло причин позначає як першочергове завдання в роботі фахівців центру – отримання інформації про сім'ю дитини (її структуру, морально-

психологічний клімат, особливості внутрішньосімейного спілкування і відносин, наявності факторів ризику, причини конфліктів, кризової ситуації). Від ступеня її повноти та достовірності залежать стратегії та результативність допомоги, що надається.

Наш досвід роботи в цій сфері дозволяє виділити такі типи сімей, які потребують різного роду допомоги:

- неповна сім'я;
- малозабезпечена сім'я;
- алкогольна сім'я (сім'я з залежностями);
- багатодітна сім'я;
- конфліктна сім'я.

Найбільший відсоток дітей, що надходять у центрі, становлять діти із сімей, де один, а частіше обидва батьки страждають на алкоголізм (більше 70 %). У таких сім'ях виховання і догляд за дитиною або відсутні зовсім, або носять характер разових впливів. Це супроводжується соціальною пасивністю батьків, їх особистісною деградацією, відсутністю бажання і здатності бути відповідальними за дітей, зняттям всякого роду моральних заборон. Діти, як правило, знаходяться в небезпечному для життя і здоров'я становищі: відсутність повноцінного харчування, постійних засобів для існування, антисанітарні умови в будинку або відсутність житла (у практиці роботи є випадки «проживання» дитини разом з родиною на смітнику, на кладовищі), кримінальні зв'язки батьків, жорстоке поводження з дітьми, різного роду насильство щодо неповнолітніх і т. д. Розвиток дитини, яка виросла в такій сім'ї, неповноцінний у всьому: фізичному, психологічному, емоційно-особистісному, соціальному і має ступінь глибокої занедбаності, слабо піддається корекції. Тим не менш, багато з них виправдовують поведінку і вчинки батьків, ідеалізують їх, характеризують переважно з позитивного боку, намагаються приховати асоціальні схильності своїх батьків, прагнуть повернутися до них. Часті діти звикаються з таким становищем у сім'ї, приймають її як неминучу. Не маючи досвіду вибудовування позитивної життєвої перспективи, вони згодом повторюють життєвий шлях батьків. При негативному ставленні до такого роду умов у сім'ї неповнолітні віддають перевагу більш вільному життю, ідуть з родини, бродяжать і, зрештою, потрапляють в асоціальне середовище, скоюють правопорушення, злочин.

Але найчастіше допомога, що надається батькам, які страждають на алкогольну залежність (направлення на безкоштовне лікування, сприяння в працевлаштуванні, оформлення необхідних документів, психологічна підтримка та ін.), має невисокий відсоток ефективності. І позитивний результат у роботі з такими сім'ями носить нестійкий характер і досягається рідко. Причини цього, на наш погляд, криються в такому:

- затяжний кризовий період;
- відсутність можливості працевлаштування з прийнятною зарплатою за невисокої професійної кваліфікації батьків;
- збереження колишніх соціальних контактів батьків;
- відсутність державної безкоштовної кваліфікованої підтримки в період після лікування.

Тому діти з алкогольних сімей після виходу з центру, частіше за все, стають вихованцями інтернатних закладів, дитячих будинків.

Позитивна перспектива спостерігається лише в тому випадку, коли батьки усвідомлюють необхідність виправлення ситуації та орієнтовані на це, мають достатній мотиваційний та особистісний потенціал.

Таким чином, на наш погляд, першочерговим завданням у роботі з сім'єю є профілактика дезінтегрованих явищ, вирішення виникаючих проблем ще на рівні благополу-

чній сім'ї, коли її ресурс більш високий, а проблема не має глибокого проникнення. У ситуації, коли проблеми мають затяжний характер, і родина належить до тієї чи іншої вищезгаданої категорії, актуальними завданнями будуть:

- допомога сім'ї у пошуку та розвитку ресурсів для самостійного виконання своїх функцій,
- допомога в розвитку уміння конструктивно вирішувати виникаючі проблеми,
- підвищення адаптаційних можливостей до соціальної дійсності соціально прийнятними способами (тим самим надаючи дитині позитивний досвід соціалізації).

Список використаних джерел

1. Лаврентьева Г. Ф. Условия социально-педагогической реабилитации дезадаптированных подростков в открытой (сменной) общеобразовательной школе : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.06 / Г. Ф. Лаврентьева. – М., 1999. – 187 с.
2. Овчарова Р. В. Справочная книга школьного психолога / Р. В. Овчарова. – М., 1996. – 352 с.
3. Петрюк І. Показники і фактори шкільної дезадаптації / І. Петрюк // Рідна школа. – 2009. – № 10. – С. 24-28.
4. Соціальна педагогіка : словник-довідник / заг. ред. Т. Ф. Алексеєнко. – Вінниця : Планер, 2009. – 542 с.
5. Теория и практика социальной работы: отечественный и зарубежный опыт : в 2-х т. – М., 1998. – Т. 1. – 303 с.
6. Федоришин Г. М. Психологічні детермінанти шкільної дезадаптації підлітків : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / Г. М. Федоришин. – Рівне, 2002. – 234 с.

УДК 364-43-021.321

Ю.В. Літошенко, викладач

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ТА СУПРОВІД ОСОБИСТОГО СКЛАДУ ПІДРОЗДІЛІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

У статті представлені основні етапи та специфіка роботи системи психологічного забезпечення службової діяльності підрозділів спеціального призначення, фактори, що зумовлюють виникнення психотравми та основні прояви реакції на постбойовий стрес у бійців.

Ключові слова: адаптація, постбойовий стрес, психотравми, психологічна реабілітація, дебрифінг.

В статье представлены основные этапы и специфика работы системы психологического обеспечения служебной деятельности подразделений специального назначения, факторы, обуславливающие возникновение психических травм, основные проявления реакции на постбоевой стресс у бойцов.

Ключевые слова: адаптация, постбоевой стресс, психотравма, психологическая реабилитация, дебрифинг.

The article presents the main stages and the specifics of the system of psychological maintenance of performance of activity of subdivisions of special purpose, the factors causing occurrence of psychological damage, the main manifestation of the reactions to after fight stress in soldier.

Key words: adaptation, after fight stress, psychological damage, psychological rehabilitation, debriefing.

Актуальність статті. Діяльність співробітників спецпідрозділів пов'язана з широким колом різноманітних стресогенних факторів, які зумовлені специфікою вимог, що висуваються професійною ситуацією до індивідуально-психологічних можливостей особистості. Впливу психотравми на психічне здоров'я учасників військових дій та різних надзвичайних ситуацій присвячено багато психологічних досліджень. Проблематика посттравматичних стресових реакцій у військових підрозділів спеціального призначення охоплює особливості реагування та дезадаптації на психологічному рівні, полег-